

Körülöttünk a történelem

Történelemoktatásunk a tartalmi átalakulás, megújulás stádiumában van, ám a megjelent művek, tankönyvek szerzőinek legtöbbje sajnós figyelmen kívül hagyja, hogy a tartalmi megújulásnak együtt kell járnia a metodikai megújulással. Az iskolai oktatásra szánt műveknek nemcsak ismerethordozóknak, hanem képességfejlesztőknek is kell lenniük. Ez utóbbi tényezőről szinte elfeledkeznek a szerzők, szerkesztők. Különösen hiányoznak az olyan – az amerikai, német történelemoktatásban már régóta általánosan használt – képességfejlesztést szolgáló segédanyagok, melyek a tanulói aktivitás, kreativitás kiiktathatatlan eszközei.

Már ezért is üdvözölhetjük az Értékközvetítő és képességfejlesztő program keretében másodszor megjelentetett *Bessenyei István* *Körülöttünk a történelem* című művét. A tipográfiailag, megjelenésében is példamutató könyv műfaját „taneszköznek” minősíti a szerző; szerkezetében, megjelenésében valóban az, tartalma, ismeretanyagbázisa azonban jóval túlmutat e kereteken.

A szerző, aki a nyolcvanas években az akkori Oktatáskutató Intézetben *Zsolnai József* munkacsoportjával került kapcsolatba – családi, amatőr-hobby régészeti próbálkozásait felhasználva – csatlakozott az akkor induló képességfejlesztő kísérleten belül a társadalomismereti, történeti taneszközök kialakításához. Így született meg a mű, amelyet első sorban 7-11 éves iskolásoknak szántak, egyes elemeit azonban nyugodtan be lehet építeni a felső tagozat illetve a hat- és nyolcosztályos struktúrák vonatkozó képzési folyamatába.

Maga a szándék, hogy az alsó tagozatok diákjait célozza meg a szerző, önmagában is jelentős didaktikai, tantárgypedagógiai teljesítmény, hiszen éppen e korosztály történelmi-társadalmi ismereteinek megalapozása a szakmetodika és a szaktudomány legelhanyagoltabb területe.

Bessenyei István mind tematikailag, mind metodikailag igen jó érzékkel állította össze könyve anyagát, ahogy a mű bevezetőjének alábbi soraiból is érzékelhető: „A körülöttünk élő történelem című könyv úgy épül fel, hogy felhasználja mind a tudományos, mind a művészi, mind a mindennapi megismerés elemeit. Az őskor témája különösen alkalmasnak látszott a kisiskoláskori tárgyalásra, hiszen itt viszonylag kevés az eseménytörténet, nincs vagy alig van politikátörténet, s nagy szükség van a játékos fantáziára, a mesére, a szerepjátékra, a helyszíni tanulmányozásra. Ugyanakkor ebben a korban még nagyjából egységben láthatók a társadalom később szétváló intézményei: a gazdaság, a család, a lakás, a munka, a mítosz stb., s a munkamegosztás, csere, a vallás keletkezése, leválási folyamata viszonylag egyszerű példákon érhető tetten. A kisiskolásoknak alkalmas fogalmi rendszerben ragadhatók meg olyan mozzanatok, hogy mit jelent a társadalom szerveződésében a fölösleg, a szállítás, a raktározás, a csere, a harc.... Az őstörténet tárgya alkalmasnak látszott arra is, hogy néhány elvont szellemi műveletre a kisiskolás kor szintjén találjunk készletet. Így például a kérdésésre, a hipotézisalkotásra, az összehasonlításra, a kiegészítésre, az általánosításra, a rendezésre egyszerű, konkrét tárgyak, témák adtak alkalmakat.

A taneszköz családtörténeti része pontosan az ellenkező úton indul el. Mondhatni, a történelmet időben és konkrétságban a másik végén ragadja meg. Még felnőttkorban is nehéz elképzelni azt, hogy mi különbség a között, hogy kétezer vagy tízezer évvel ezelőtt történt valami, a családtörténeti dokumentumok időgépe konkrét, jól megragadható időegységekben indul el visszafelé a múltba és szolgál kiegészítésül egy társadalomismereti fogalomrendszerhez.”

A mű kilenc, egymással konvergáló és egymásra épülő tematikus egységből áll, melyek az anyagok és eszközök, a tér- és időviszonyai, a termelés, a kereskedelem, csere, mesterségek, a társadalmi szerveződések, a települések, az ősi hitvilág s a családtörténet labirintusában kalauzolják végig a diákokat, pontosabban olyan eszközöket adnak kezünkbe, melynek segítségével maguk járhatják be a régmúlt világot, a felfedezett minden izgalmaival és gyönyörűségével.

Az egyes tematikus egységek igen változatos ismerethordozókat tartalmaznak: képeket, melyek vagy a régészeti leletek művészi fotói vagy az őskor életmódtörténetének egy-egy karakterisztikusan rekonstruált szituációját ábrázolják (például egy bronzkori kőbányát vagy egy bronzöntőmester életének egy napját), tematikusan szerkesztett térképeket, és a legkülönbözőbb készségeket fejlesztő, rendkívül ötletgazdag, játékos feladatokat. Különösen fontos, hogy e feladatok nemcsak az egyszerű és összetett gondolkodási műveletek készségének kialakítását szolgálják, hanem az önálló ismeretszerzés, a tanulói aktivitás, kreativitás kibontakozását is. Ehhez csatlakozik az – a tantárgyban mind ez idáig sajnos ritkán előforduló – képzési cél, mely a gondolkodási készségfejlesztés mellett ugyanilyen igényesen törekszik a manuális készség fejlesztésére is. Ez utóbbinak jellemző példája, amikor a szerző különböző műveletek elvégzésére alkalmas köveket, csontokat, bronz-, réztárgyakat gyűjtet a diákokkal vagy agyagozásra buzdítja őket.

Az egyes témák anyagának feltárását nem fiktív környezetben, hanem a reális térben és időben elhelyezve kapják meg a tanulók, s a könyvnek talán legnagyobb értéke – mint a szerző fenti sorai is utaltak rá –, hogy a történeti tér- és időbeliség igen nehezen kialakítható készségét zseniális egyszerűséggel kezdi formálni a gyermekekben. Az időbeliség kvalitatív, kvantitatív kezelése helyett az időbecslést helyezi a középpontba az időegységeket arányosan érzékeltető időlétrák játékos alkalmazásával. Ugyanúgy a történeti térbeliség valós értékmérőnkön, a távolságbecslésen, a térkép távolságainak mérésén keresztül kezd tudatosulni a kisiskolásokban.

A valós történelemszemlélet megalapozását biztosítja azzal is, hogy minden témát a praktikum oldaláról közelít meg a tanulókkal; a kereskedelem kialakulását például a „főlöslég, csere, tárolás” útvonalát végigjárva teszi szinte kézzelfoghatóvá. Azzal pedig, hogy a múltat és jelent egymással szerves kapcsolatban látatja, legyen szó közlekedés-, lakóhely, vagy családtörténeti témáról, a történettudomány alapigazságába, a „historia est magistra vitae” elvébe állítja a legkisebbek múltismeretének kezdő lépéseit.

Ennél többet nem is tehet!

Bessenyei István: Körülöttünk a történelem. Calibra Kiadó, Bp., 1993. Kapható a Mentor Könyvesboltban

---

SÁVOLY MÁRIA

Merítsünk a tiszta forrásból!

Nemzeti létünk sorsfordító megújulásának folyamatában természetes az az igény, hogy múltunk évezredek értékeinek négy és fél évtizeden át titokban, leplezetten való továbbadása után az új nemzedékek végre újra az oktatás folyamatában ismerjék meg azokat. Ehhez a pedagógusok új tankönyveket és a közoktatásban felhasználható új tudományos műveket követelnek. Amikor ezt teszik, a korábbi évtizedekhez hasonlóan nem figyelnek fel arra, hogy az elmúlt nemzetidegen rendszer idején sem csupán elvetendő publikációk jelentek meg. Más fontos sorozatok mellett a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából Tolnai Gábor szerkesztésében sorra jelentek meg a történeti, művelődési, irodalmi, és nyelvi ismeretek rendkívüli tárházaként a Régi Magyar Próza Emlékek egyes kötetei.

Ennek keretében az ifjabb irodalomtörténész-irodalomkritikus nemzedék egyik legtehetségesebb, legszorgalmasabb képviselője, az 1949-ben született *Jankovics József* arra vállalkozott, hogy évtizedes alap kutatások után az 1657-1716 közti rendkívül mozgalmas évtizedek egyik legaktívabb erdélyi formálójának, a később grófi méltóságra emelt beth-